

דף פרפראות דברים

לעילוי נשמת: מאיר בן רינה ז"ל

להצלחת: יעקב בן אורה הי"ו - אושרית בת חנה תחי' | דוד בן אורה הי"ו - מוריה בת מיכל תחי'

"אלה הדברים" (א' - א')

בספר דברים יש הרבה תוכחות, בולטות במיוחד הקללות שבפרשת כי תבוא, וילך והאזינו, אך מטרה ותכלית יש לאותם דברי תוכחה, כדי שאם יזכו ויקיימו תורה ומצוות כדת וכדין, יזכו לברכה וגם הקללות יתהפכו לטובה.

הרב וייסמנדל זצ"ל מביא בספרו "תורת חמד" רמז נפלא לכך בפסוקים. אם מונים שש מאות ושלוש עשרה אותיות מהאות ב' שב"אלה הדברים", מגיעים לאות ר', ואם סופרים עוד שש מאות ושלוש עשרה אותיות, מגיעים לאות כ', ובדילוג נוסף של שש מאות ושלוש עשרה אותיות, מגיעים לאות ה', הרי שמקבלים ברכה.

כידוע, ספר דברים נקרא "משנה תורה". המגיד מדובנא שאל את הגר"א מוילנא, מה ההבדל בין משנה תורה לשאר חלקי התורה, אחרי הכל הרי הכל נאמר בנבואה? ענה לו הגאון, הנבואות שבארבעת הספרים הראשונים היו נשמעות מהקב"ה בכבודו ובעצמו, והיו יוצאות מפיו של משה רבנו, ונבואה זו היתה מיוחדת רק למשה רבנו אדון הנביאים - "שכינה מדברת מתוך גרונו", משא"כ הנבואות שבספר דברים שנאמרו לעם ישראל כמו אותן נבואות שנאמרו מפי שאר הנביאים, משה רבנו היה מתנבא ולמחרת היה הולך ומוסר את דברי נבואתו לעם ישראל, ובזמן שאמר את נבואתו לעם ישראל, נעתק ממנו הדיבור אלוקי והיו אלה דברי עצמו. ה"שפת אמת" אומר ספר דברים הוא כמו תפילין של יד: כל הפרשיות מרוכזות בבית אחד, לעומת זאת ארבעת הספרים שלפניו הם כמו תפילין של ראש, כל אחת בבית נפרד.

"אלה הדברים אשר דבר משה" (א' - א')

הגמ' ביומא (י"ט:) אומרת, אמר רבא השח שיחת חולין עובר בעשה, שנאמר "ודברת בם" ולא בדברים בטלים, מכאן שאסור לדבר דברים אחרים חוץ מדברי תורה.

אומר ה"אור החיים", דבר זה רמז בפסוק, התורה מעידה על משה רבנו "אלה הדברים אשר דבר משה", משה רבנו מעולם לא הוציא מפיו דיבור שאינו דברי תורה ומצוה, וכל הדברים שיצאו מפיו היו אך ורק דברי קדושה.

שואל ה"תפארת שלמה" מרודומסק, הרי משה רבנו היה בן שמונים עוד לפני מתן תורה, שהיה מלך בכוש ימים רבים, א"כ איך לומר שכל ימיו דיבר משה רבנו רק דברי תורה ולא הוציא מפיו דיבור שאינו בתורה ומצוה? אלא, כאשר כל מגמתו של האדם היא עבודת ה', וכל מהותו תורה, אז גם עיסוקו בענייני הגוף הנצרכים הם "דברי תורה", כמו השבח ששיבחו רבותינו את רב, שלא שח שיחה בטילה כל ימיו, כי האדם שכל חפצו לשמיים, הרי כל פעולותיו, אף בצרכי היום הרגילים, הם בגדר "דברי תורה".

"אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל" (א' - א')

שואל ר' יהונתן אייבשיץ בספרו "מדרש יהונתן", מדוע נאמר 'אל כל ישראל' ותירץ, עפ"י המובא בגמ' (לא מצאנו מקור לגמ' זו, אך מקור לדין זה ראה מועד קטן כ"א.) 'בשעה שאמר משה משנה תורה היה ג' ימים אחר מיתת אהרן'. שואלת הגמרא, 'הרי משה היה אבל על פטירת אחיו, ואבל אסור בת"ת' מתרצת הגמרא אם רבים צריכין לו האבל מותר בדברי תורה. ולפי דברים אלו מתורצת הקושיא, כיון שרבים צריכין לו, ממילא מותר, ולכן מדגישה התורה "אל כל ישראל".

"ודי זהב" (א' - א')

כתב בספר "אגרת הטיול", תיבת "זהב" הוא ראשי תיבות לשלוש הברכות הראשונות שבברכת המזון שהן מדאורייתא, זן הארץ בונה ירושלים. מה הקשר בין ברכת המזון לחטא העגל? הגמ' בברכות (כ:) אומרת: אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם, כתוב בתורתך (דברים י' - י"ז) "אשר לא ישא פנים ולא יקח שוחד", והלא אתה נושא פנים לישראל, שכתוב (במדבר ו' - כ"ו) "ישא ה' פניו אליך". אמר להם, וכי לא אשא פנים לישראל, שכתבתי להם בתורה (דברים ח' - י') "ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלוקיך", והם מדקדקים על עצמם עד כזית ועד כביצה. רואים מהגמ', שהקב"ה מוכן לוותר לנו על כל חטאינו, כולל חטא העגל הרמז במילים "ודי זהב", וכל זאת רק מפני שאנו מדקדקים בברכת המזון. היכן רמוזה ברכת המזון? במילה "זהב" שהיא ר"ת של הברכות מדאורייתא שישנן בברכת המזון.

"ויהי בארבעים שנה וגו' דיבר משה אל בני ישראל" (א' - ג')

מלמד שלא הוכיחן אלא סמוך למיתה. ומפני ארבעה דברים אין מוכיחין את האדם אלא סמוך למיתה, כדי שלא יהא מוכיחו וחוזר ומוכיחו. (רש"י) שואל ה"חתם סופר", למה לא יוכיחנו שוב ושוב והרי מקרא מלא דיבר הכתוב (ויקרא י"ט - ח') 'הוכח תוכיח את עמיתך', וכפי שאמרו חז"ל (ב"מ לא.), הוכח תוכיח - אפילו מאה פעמים. ולמה אפוא חשש יעקב מתוכחה כפולה ומכופלת. אלא, תירץ, החשש הוא מתוכחה כזו שאינה פועלת היטב את פעולתה. כי מי שמוכיחים אותו מתחיל להתנצל ולתרץ את עצמו, ואז המוכיח מנסה לסתור את דבריו, וכך הם נכנסים לוויכוח סרק חסר תועלת. זהו 'וחוזר ומוכיחו'. אבל קודם הפטירה, השומע מפנים את התוכחה, כי אין לו בפני מי להתנצל ולתרץ את עצמו. כך חודרים הדברים למעמקי הלב.

"ויהי בארבעים שנה וגו' הואיל משה באר את התורה הזאת" (א' - ג' - ה')

שואל ה"בית ישראל", האם רק עכשיו כשמלאו לו מאה ועשרים שנה התחיל משה לבאר את התורה, הרי כל ימיו לימד את ישראל? וביאר, ראשית - נלמד מכאן שתמיד צריך להתחיל מחדש, אפילו בגיל מבוגר חייבים להתרענן בתמידות, ולהתחיל שוב כאילו זו הפעם הראשונה. שנית, הלא כבר ספו תמו אז כל יוצאי מצרים, כל אותו דור דעה שלימד משה רבינו עליו השלום בעבר - נגוז ואיננו, והנה קם דור חדש, דור צעיר, פנים חדשות באו, יש איפוא להתחיל שוב מבראשית ללמוד עימם מהתחלה. ומשה רבינו אכן הואיל וביאר להם שוב את התורה מאל"ף עד תי"ו.

"הואיל משה באר את התורה הזאת לאמר" (א' - ה')

"הואיל" אותיות "אליהו", לרמז שלעתיד לבוא יבוא אליהו לבאר את התורה, וכל הקושיות והאיבעיות שלא נמצא להם פתרון בגמרא, ועליהם נאמר תיק"ו - תשבי יתרץ קושיות ואיבעיות, והכל יתבאר בזמן ההוא.

"ראה נתתי לפניכם את הארץ וגו' אשר נשבע ה' לאבותיכם לאברהם ליצחק וליעקב" (א' - ח')

שואל רבי יהודה אסאד זצ"ל בספרו "דברי מהרי"א", וכי לא ידענו מי היו אבותיהם, ולמה לי כפילות הלשון? ותירץ, כתוב בגמ' (שבועות ל"ו.), כל מה שאומר אדם ג' פעמים - הוא שבועה, וא"כ הא הקב"ה הבטיח לאברהם ליצחק וליעקב כל חד בפני עצמו - והיא שבועה. ובזה מיושב מה שאמר "אשר נשבע ה' וגו'", דלא מצינו בשום מקום שנשבע לאבותינו. אמנם, כיון שאמר ג' פעמים - הרי הוא כשבועה. ומוכן מה שאמר 'אשר נשבע ה' לאבותיכם', וא"ת היכן מצינו שנשבע? אלא ע"ש שאמר לאברהם ליצחק וליעקב לכל חד בפני עצמו, א"כ הרי הוא כשבועה.

לאמר לא אכל לבדי שאת אתכם" (א' - ח' - ט')

משה רבינו מדגיש כאן: "ואומר אליכם בעת ההיא" - באותה שעה, שבישר להם על כניסתם הקרובה לארץ, ציוה גם על מינוי דיינים. מה הקשר בין השניים? מבאר רבי שמשון רפאל הירש, משה רבינו בא להראות לנו את ההבדל שבין ישראל לאומות העולם, בשעה שעושים הכנות למלחמה. בנוהג שבעולם, כאשר מכריזים מצב מלחמה, מפקיעים את מערכת החוקים הרגילה ומחוקקים חוקי חירום. כי מה שטוב ויפה בעת שלום, הופך ל"מטרד" בעת מלחמה. בתקופה כזו אי אפשר לדקדק בקוצו של יוד. לא כן עם ישראל, לא זו בלבד שאין אצלנו מושג של "חוקי חירום", לא רק שחוקי התורה מחייבים את הפרט ואת הכלל בכל עת, בין בעיתות שלום ובין בעיתות מלחמה, אלא אדרבה: דווקא בעת שמתכוונים למלחמה יש לחזק את שמירת החוק ביתר שאת, דווקא בשעה זו חובה עלינו לדאוג להקמתם וחיזוקם של בתי הדין המופקדים על ביצוע ושמירת חוקי התורה הקדושה.

עם ישראל יודע, שלא הוא זה שמנהל את המלחמה, ולא הוא זה שמנצח את האויב, "ה' איש מלחמה", "כי הוא לבדו.... בעל מלחמות", אומרים אנו בכל יום, ובהתאם לכך אנו מתנהגים. אם ברצוננו לנצח, עלינו להתחזק בשמירת המצוות, עלינו לדאוג על ידי השלטת חוקי התורה שכלל ישראל יהיה ראוי להשראת השכינה, ואז נהיה בטוחים בניצחוננו.

"ואמר אליכם בעת ההיא לאמר לא אכל לבדי שאת אתכם וכו' ה' אלקי אבותיכם יוסף עליכם ככם אלף פעמים וכו' איכה אשא לבדי" (א' - ט', י"א)
משה רבנו מתקשה לשאת לבדו את העם כולו, על משפטיו ודיניו, לכן הוא ממנה אנשים נוספים שיקלו עליו את המלאכה. כשהוא אומר "ואומר אליכם בעת ההיא לאמר לא אכל לבדי וכו'", לכאורה המילה "לאמר" מיותרת. מסביר ה"משך חכמה", אדם יושב בביתו מוקף בבני משפחתו, בניו, בנותיו ונכדיו, הרעש הוא בלתי נסבל והוא כבר תש כוחו, אין לו כח לכל הרעש והמהומה שסביבו והוא מחפש את השקט, ובכל זאת כאשר הוא מברך את ילדיו, הוא אומר להם הלוואי שכולכם תזכו ל"רעש" ו"טרדות" מכל צאצאיכם. כך אומר משה רבנו הרועה הנאמן, ה' הרבה אתכם והנכם היום ככוכבי השמים, והלוואי שכך ימשיכו "לאמר" עליכם גם שאר רועי ישראל מנהיגים ונביאים, יתן ה' ותמיד התלונות עליכם יתמצו בטענה שאי אפשר לשאת אתכם בגלל שאתם גדולים ומבורכים, זה ולא יותר.

"והנכם היום ככוכבי השמים לרוב" (א' - י')

שואל בספר "פניני קדם", כתוב בנביא דניאל (י"ב - ג') "ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד", מדוע נמשלו מצדיקי הרבים לכוכבים דווקא? ומתוך, מצדיקי הרבים מעוררים את הציבור לתקן מעשיהם ולעשות תשובה על חטאיהם, בשעת מעשה לא מכירים הבריות בחשיבותם, ויש גם שלועגים להם ונדים להם בראשם. מתי מתברר גודל מעשיהם? רק לאחר מעשה, לאחר שאותם מצדיקי הרבים כבר אינם וכבר אי אפשר להכיר להם טובה על "זיכוי הרבים שלהם", בזה הם דומים לכוכבים, הכוכבים קבועים במסילתם כל הזמן, וגם ביום הם מאירים, אבל אור השמש מונע לראותם. מתי אפשר לראות אותם? רק לאחר שמחשיך היום ושוקעת החמה.

"והנכם היום ככוכבי השמים לרוב" (א' - י')

הגמרא ביומא (כ"ב:) שואלת, רב יונתן רמי, כתוב "והיה מספר בני ישראל כחול הים", ומאידך כתוב "אשר לא ימד ולא יספר"? מתרצת הגמ', כאן בזמן שישראל עושין רצונו של מקום, כאן בזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום. מסביר החיד"א בספרו "נחל קדומים", כשאין עושין רצונו של מקום, שייך למנות את גוף האנשים ולדעת מה מספרם. אבל כשעושין רצונו, הרי כל יהודי שקול פי כמה, וכמו שהגמ' בסנהדרין (מ"ד.) אומרת על יאיר בן מנשה שהיה שקול כרובה של סנהדרין, ועוד הרבה יש בשי"ס, וא"כ, א"א למנות את ערכם ומספרם, ולכן מספר בני"י בזמן כזה "אשר לא ימד ולא יספר". מהותו תורה, אז גם עיסוקו בענייני הגוף הנצרכים הם "דברי תורה", כמו השבח ששיבחו רבותינו את רב, שלא שח שיחה בטילה כל ימיו, כי האדם שכל חפצו לשמיים, הרי כל פעולותיו, אף בצרכי היום הרגילים, הם בגדר "דברי תורה".

אין קיצורי דרך

"אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל" (א' - א') - אילו הוכיח מקצתם היו אלו שבשוק אומרים אתם הייתם שומעים מבן עמרם, ולא השיבותם דבר מכך וכך, אילו היינו שם היינו משיבים אותם, לכך כנסם כולם ואמר להם הרי כולכם כאן כל מי שיש לו תשובה ישיב. (רש"י) שואל בספר "זכרון אלעזר", מדוע אמרו "בן עמרם" ולא משה? ומתוך, כאן רמוז מה יכלו לענות למשה רבנו, "אתה בן של עמרם" ולא פלא שהגעת לדרגות כאלה ולא חטאת לה', אבל אנחנו לא בנים של עמרם, ולא יכולנו להגיע לדרגות גבוהות של קדושה יראה וטהרה. טענה זו, היצר הרע משתמש בה עד היום כדי להוריד מאנשים את השאיפה לגדלות, הרי אני לא בא ממשפחה מיוחסת ואבא שלי לא גאון הדור וסבא שלי אינו ראש ישיבה, וממילא אינני יכול לגדול בתורה ואסתפק בישיבה מהצד. זו שיטה אכזרית של היצר הרע.

נסביר זאת במשל. מסופר על כפרי אחד שהגיע לראשונה בחייו לעיר הגדולה, ונדהם מהבתים הגבוהים! עמד נפעם "איך בונים דברים כאלה"? הרי אצלנו בכפר עד ששמים את הגגון על הבקתה, הגגון נופל עשר פעמים. לפתע ראה אדם מביט עליו מקומה גבוהה, נדהם הכפרי, איך הוא הגיע למעלה? ודאי קוסם הוא! עמד הכפרי והסתכל למעלה במשך רבע שעה, ניגש אליו המוכר מהחנות הסמוכה ושאל אותו, סליחה אדוני, האם קרה לך משהו בצוואר? לא! אני פשוט מסתכל על הקוסם. ראה את תמיהתו וריחם עליו, לקחו לתוך הבנין והראה לו את המדרגות. האדם בקומה העליונה אינו קוסם, אלא הוא טיפס במדרגות, מדרגה אחר מדרגה וכך הגיע למעלה. גדולי ישראל אינם קוסמים, הם רק עלו במדרגות! הרבה פעמים אנו מסתכלים על גדולי ישראל וחושבים לעצמנו, הרי הם ממש קוסמים, איך הגיעו למדרגות כאלו? אך זו טעות, וזו עצת היצר, אין קוסמים בעולם, יש חדר מדרגות, שמי שעולה בו בהתמדה, יכול להגיע עד לגובה של גורד שחקים.

לראות את הטוב

"ובין תפל ולבן" (א' - א') - "אמר ר' יוחנן, חזרנו על כל המקרא ולא מצינו מקום ששמו תופל ולבן, אלא הוכיחן על הדברים שתפלו על המן שהוא לבן שאמרו (במדבר כ"א - ה') ונפשנו קצה בלחם הקלוקל". (רש"י) יש להתבונן כאן בדבר נפלא, הנה המן היה מאכל טוב שאין כמוהו בגשמיות וברוחניות, שהרי כל הטעמים היו בו, והיו משיגים אותו בנקל בלא טורח, והיה נבלע באיברים בלא צורך להוציא את הפסולת מחוץ לגוף, והיה לחם אבירים - מאכל מזוכך שמלאכי השרת אוכלים אותו (יומא ע"ה); ואעפ"כ עם ישראל התלוננו עליו, ועל מה התלוננו - על זה גופא שהיה נבלע באברים וטענו שעתיד המן לתפוח ולקלקל את מעיהם. (וכמו שפירש"י (במדבר כ"א - ה') על הפסוק "ונפשנו קצה בלחם הקלוקל", - שהוא נבלע באברים, אמרו, עתיד המן הזה שיתפח במעינו). וראוי להבין מהו שורש הנהגת עם ישראל, מה ראו על ככה להתלונן על אכילת המן, ובפרט צ"ב היאך התלוננו על המעלות הטובות שבמן.

אמנם סוד העניין הוא, מבאר רבי משה שטרנבוך, שמי שמחפש למצוא מומים ופגמים, ימצא תמיד פגמים, ויפרש תמיד את השבח לגנאי, ועל זה גופא הוכיחם משה רבינו, שהיו כפויי טובה לקב"ה והסתכלו בעין רעה על חסדי הקב"ה, ובמקום להודות לו גם על הרעה, עשו להיפך והתלוננו גם על הטובה.

וזהו לימוד לדידן, שהלא כל אחד זוכה לקבל הרבה הטבות וחסדים מהקב"ה במשך כל ימי חייו, ומאידך, גם כל אחד עובר קשיים בחייו, ואם ח"ו מחפש האדם למצוא מומים ופגמים, יוכל תמיד להתלונן ולפרש הכל לגנאי, אך זהו בחינת כפיות טובה לקב"ה, וחובת האדם לראות הכל בעין טובה, ולברך על הרעה כשם שמברך על הטובה, ולא להיפך.

ברכה בלי תנאים

"ה' אלקי אבותיכם יוסף עליכם ככם אלף פעמים" (א' - י"א) - אמר להם זו משלי היא, אבל הוא יברך אתכם כאשר דבר לכם. (רש"י) שואל רבי עקיבא איגר, הרי הקב"ה ברכם בברכה ללא גבול, שלא יוכל איש למנותם, ומדוע ברכם משה בברכה משלו שיש לה גבול "אלף פעמים". ואפילו שרש"י מפרש שמשה רבנו אמר "זו משלי היא", צריך להבין לשם מה היו זקוקים לברכה זו, מאחר שהתברכו מפי הקב"ה בברכה ללא גבול

בספר "בנין אריאל" ממשיך זאת למלמד תינוקות שאמר: אם הייתי נבחר למלך הייתי יותר עשיר ממנו, כי היה לי את עושרו של המלך ובנוסף את משכורתי בתור מלמד!?! אלא צריך להסביר, משה רבנו אמר להם "זו משלי" היינו הברכות של הקב"ה ניתנו לכם על תנאי, רק אם תקיימו תורה ומצוות, אבל הברכות שלי הן ללא תנאי, אפילו אם לא תקבלו אותי.

סדר הפרשיות

"אלה הדברים" (א' - א') - אחיו של המהר"ל מפראג בספרו "ספר החיים" דורש את שמות הפרשיות של ספר דברים כמין חומר. אלה **"הדברים"** שאני מדבר, כך פונה משה אל בני ישראל, **"ואתחנן"**, אני מתחנן שתקשיבו, **"עקב" -** מכיון ש"ראה", תראה את המצב, הרי יש **"שופטים"** בארץ, כשם שיש דין בעולם הזה, כך יש דין בעולם הבא, יש דין ויש דיין, כלומר, יש שכר ועונש. ועתה, **"כי תצא"** מהעולם ו"כי תבוא" אל העולם הבא, תצטרך לשלם על מעשיך, לכן אתם **"ניצבים"** היום, אבל למחר **"וילך"**, אל תשכחו שיום יבוא ותלכו לעולם הבא, ואז אני מבקש **"האזינו"** לדברי ותבוא עליכם **"וזאת הברכה"**.

דמיונות

"אל תצורם ואל תתגר בם מלחמה" (ב' - י"ט) - רבי בנימין רבינוביץ זצ"ל חבר בד"ץ העדה החרדית, מדריך היה את הבאים בשעריו בענייני בין אדם לחברו, והיה משנן באוזניהם דברי רבי ישראל מרוזין: 'אל תצורם ואל תתגר בם מלחמה' - אל תעשה במחשבתך צורות לצייר בכל מיני ציורים, כגון שפלוני חושב עליך כך, או שפלוני רוצה לעשות לך כך, וממילא לא תגיע לעשות עמם מלחמה.

שלשה דברים של מנהיג ציבור

בספר "פורת יוסף" מבאר, שלושה דברים מוטלים על הרב בהנהגת הציבור: ללמדם תורה, לייעצם עצה ותושיה, ולדונם בדיני תורה. כנגד שלושה אלו אמר משה "איכה אשא לבדי טרחכם ומשאכם וריבכם", **"טרחכם"**, הטיחה והיגיעה הרבה ללמד את כל העם תורה, **"משאכם"**, להשיא לציבור עצה ותושיה בכל ענייניהם, **"ריבכם"**, לשפוט בין אדם לחברו ולכוון בכל המחלוקות שמתגלעות ביניהם.

רעיון מהפרשה

בחור נחמד יצא מירושלים לכוון הצפון, אך לרוע מזלו, שלט הדרכים בצומת הגדולה נפל ולא היה לו מושג לאן להמשיך. הוא יצא מהרכב, סידר את החץ לירושלים לכוון ממנו הגיע וכך ידע לאיזה כוון להמשיך... אם נדע מאיפה הגענו, נדע לאן להמשיך. נקודת המוצא של עם ישראל מספר לנו משה רבנו בפרשת היתה בהר סיני. משם הגענו. ואם משם הגענו הדרך הלאה כבר ברורה לנו. מה שצריך לעשות בצמתים בהם נאבד את דרכנו, פשוט להסתכל אחורה.

נקודה למחשבה

"אחרי הכותו את סיחון מלך האמורי" (א' - ד') - התורה מדגישה לנו שאת כל דברי המוסר שנאמרו בפרשיות השמיע משה רבינו לבני ישראל, אחרי הכותו את סיחון וכו'. הדרכה נפלאה בחינוך הילדים והתלמידים למד רבי יצחק זילברשטיין מפסוקים אלו. משה רבנו שהיה אביהם הרוחני של בני ישראל במדבר לפני שהוא פותח בדברי מוסר, תחילה הוא מושיע אותם מצרתם מסיחון ועוג, ורק אח"כ הוא אומר להם דברי מוסר. כמו כן יש ללמוד בענייני חינוך, אב או מחנך שרואה שבנו או תלמידו עשו דבר לא הגון, ובמקביל הם עומדים בפני בעיה לא קלה, ראשית עליו להתעסק בפתרון הבעיה, ורק אח"כ ישמיעו את דברי המוסר באוזניהם. ולא כאותם שתחילה מוכיחים בשער ואינם עוזרים לבניהם ותלמידיהם, ובמצב זה דבריו כבר לא נשמעים.

הפתגם: כל סוף הוא עוד שלב בדרך להתחלה חדשה,
במקום להתייאש, חפש מה המשימה הבאה שמחכה לך בפתח!!

~ שבת שלום ומבורך ~

לשיתופות בהחזקת העלון \ לקבלת העלון - DAF126123@GMAIL.COM